

Niezapisane istnieje mniej.
Z czasem w ogóle przestaje istnieć.
Mija wraz z pamięcią.
Nieznane są losy nie zapisane.
(...) Zapisane trwa...
Agata Tuszyńska, Dokumenty Pamięci

HISTORIA MÓWIONA

HISTORIA MÓWIONA (oral history) jest interdyscyplinarną metodą badawczą powstałą w USA na gruncie antropologii, historii i socjologii. Znalazła ona zastosowanie przy opracowywaniu zagadnień, w stosunku do których nie istnieją źródła pisane bądź też istniejące źródła nie są wiarygodne lub wystarczające, a także w sferach badawczych, gdzie zarejestrowany materiał dźwiękowy stanowi cenne dodatkowe źródło wiedzy i umożliwia pogłębienie studiów.

Próba zestawienia kilku funkcjonujących w piśmiennictwie definicji *oral history* wskazuje, iż zasadniczym elementem wokół którego się one ogniskują, jest kwestia ocalenia i przekazania potomnym PAMIĘCI poprzez zarejestrowanie i archiwizację wspomnień osób będących świadkami wydarzeń. Taki właśnie, daleki od tradycji historiografii europejskiej sposób myślenia o historii znajduje swoje odzwierciedlenie w działalności lubelskiego Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN”, wspartej na założeniach programu „Pamięć – Miejsce – Obecność”. Począwszy od kwietnia 1998 r. istotnym elementem tego programu jest autorski projekt nazwany „Historia Mówiona Miasta Lublina”, którego celem jest rejestrowanie, archiwizowanie i wykorzystanie do celów artystycznych, poznawczych i edukacyjnych relacji mieszkańców Lublina pamiętających miasto z okresu międzywojennego wraz z całym jego ówczesnym wielokulturowym bogactwem. Chodzi tu o badanie lubelskiego dziedzictwa kulturowego poprzez analizy relacji ustnych.

Dziedzictwo kulturowe określonego miejsca odczytywane jest zazwyczaj jedynie na płaszczyźnie materialnej. Tymczasem równie istotną częścią tego dziedzictwa są wspomnienia ludzi, których życie było z tym miejscem związane. Poprzez rejestrowanie i utrwalanie wspomnień możliwe staje się ocalenie „pamięci miejsc” także tych, które istnieją już tylko w ludzkich wspomnieniach.

W przeciwieństwie do opisu historycznego, którego zasadniczym elementem jest ciągłość narracji, opisy wydobywane z zakamarków pamięci stanowią punkty – pojedyncze opowieści odnoszące się do konkretnych wydarzeń. Dopiero zebranie i odczytanie wielu takich punktów pozwala naszkicować większą i bardzo precyzyjną „mapę” przedwojennego Lublina, która nakłada się współczesną przestrzeń fizyczną, czasową i społeczną.

Obszarem w szczególności objętym nie-pamięcią jest dawne Miasto Żydowskie na Podzamczu, którego fizycznej zagładzie, zapoczątkowanej w marcu 1941 r., towarzyszyło wymazanie faktu jego istnienia z pamięci współczesnych pokoleń.

Historie mówione sięgają wprost do zasobów pamięci społecznej współtworzącej obraz środowiska lokalnego. Opisują krąg rzeczywistości najbliższej każdemu człowiekowi – osobiste i rodzinne losy splecione z historią miejsca. Jest to siłą rzeczy opis subiektywny, w którym fakty mieszaną się z fantazmatami, a emocje, oceny i stereotypy prze-filtrowane przez upływający czas stanowią cenne źródło wiedzy nie tyle historycznej, co społecznej i obyczajowej. Poprzez historie mówione dokonuje się zarówno rekonstrukcja rzeczywistości materialnej sprzed sześćdziesięciu lat, jak też rzeczywistości mentalnej ówczesnych mieszkańców miasta, także jaskrawo uwydatnionych fobii i stereotypów.

Dzięki Historii Mówionej powstała naturalna płaszczyzna współpracy pomiędzy samorządową jednostką kultury, jaką jest Ośrodek, a lokalnymi mediami – prasą (Gazeta w Lublinie, Kurier Lubelski), radiem (Radio Lublin) i telewizją (Telewizja Lublin) oraz szkołami wyższymi. W realizację projektu zaangażowani są studenci lubelskich uczelni, uczniowie szkół średnich (współpracujący z wydawanym przy Ośrodku czasopiśmie *Scriptores*) oraz pracownicy i współpracownicy Ośrodka.

Dotychczas zebrano w Ośrodku ok. 100 relacji, z czego większość została już opracowana. Część z nich dostępna jest na multimedialnej stronie WWW Ośrodka, zawierającej przeglądarkę osobową i tematyczną. Można tam znaleźć teksty relacji, odsłuchać fragmenty wypowiedzi danej osoby, obejrzeć fotografie. ■

Archiwalne zdjęcia z przedwojennego Lublina - zbiory Ośrodka „Brama Grodzka - Teatr NN”

